

RN 176

Oddelek za geografijo
Znanstveni inštitut
Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

FUNKCIJSKO - GRAVITACIJSKA OBMOČJA V SPODNJEM PODRAVJU IN PRLEKIJI

Angelca Rus

**Projekt: MOŽNOSTI REGIONALNEGA IN PROSTORSKEGA RAZVOJA
SPODNJEGA PODRAVJA S PRLEKIJO**

Naročnik:

Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Sofinancerji:

Mestna občina Ptuj, občina Ljutomer in občina Ormož

Invajalec:

Inštitut za geografijo

Trg francoske revolucije 7

1000 Ljubljana

Ljubljana, september 1996

Nosilec projekta:

dr. Mirko Pak

FUNKCIJSKO-GRAVITACIJSKA OBMOČJA V SPODNJEM PODRAVLJU IN PRLEKIJI

EVOD

Opredelevanje različnih funkcijskih-območij vseh stopenj sloni na predpostavki, da v hierarhiji naselij obstaja več stopenj (upoštevajoč njihovo opremljenost): od najnižje opremljene vasice do subcentralnih in centralnih vasi, ruralnih centrov ter občinskih in regionalnih središč. Centralni kraji so jedra gospodarskega, socialnega in kulturnega življenja, ki naj nudijo enakovredne življenjske pogoje v vseh območjih.

Najboljše na centralne kraje je v svojih razpravah uporabil tudi I. Vrišter (1972, 1973, 1987), ki pravi v razpravi Ekonomska-geografska regionalizacija Republike Slovenije iz l. 1988, kjer avtor poudarja naslednje: "Zgradba gospodarsko-funkcijskih regij, oprtih na osrednje naselje in njihovih vplivnih območij, zelo dobro podaja funkcijske vezi na področju oskrbe in storitvenih dejavnosti ter njihovo hierarhično zgradbo. Do določene mere obsega tudi tvorjenje družbenih skupnosti, razsti na različnih oskrbnih ravneh, kjer so običajno te vezi bolj izražene. Med različnimi funkcijskimi vezmi, ki se oblikujejo pri prostorski delitvi dela, so oskrbne vezi še vedno najbolj vobče in univerzalne, so pod vplivom ponudbe in povpraševanja, torej trga, in so najmanj podvržene posebnim zahtevam posameznih gospodarskih dejavnosti. Njihova največja slabost je določena prilagodjenost upravnim delitvam in nevarnost podrejanja monopolum... Druga slabost je, da se del industrije in kmetijske proizvodnje bolj malo ravna po teh vezeh, ampak ima svoje specifične odnose... Kot tretji problem pa je neopredeljenost nekaterih območij glede oskrbe. Takšna območja gravitirajo glede posameznih dejavnosti k različnim središčem."

Opredelevani centri na različnih ravneh tvorijo v omrežju naselij bolj ali manj zaključene funkcijsko-gravitacijske enote, v okviru katerih je možno iskati najracionalnejše rešitve, ki zadevajo razmno razporeditve opremljenosti. Razvoj in obseg zaključene razvojnih območij je mogoče opredeliti glede na:

- * višje občinskega in regionalnega središča (kot centra zaposlitve in namestitev specializiranih storitvenih in oskrbnih dejavnosti);
- * območje do omrežja naselij v občini in širšem gravitacijskem zaledju;

Naročnik: inštitut za geografsko in regionalno razvojno raziskavo, Ljubljana

Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije

Sofinancerji: Mestna občina Ptuj, občina Ljutomer in občina Ormož

Izvajalec: inštitut za geografsko in regionalno razvojno raziskavo, Ljubljana

Inštitut za geografsko in regionalno razvojno raziskavo, Ljubljana
Trg francoske revolucije 7
1000 Ljubljana

Nosilec projekta: dr. Mirko Pak

FUNKCIJSKO-GRAVITACIJSKA OBMOČJA V SPODNJEM PODRAVJU IN PRLEKIJI

UVOD

Opredelitev zaključenih funkcijskih območij vseh stopenj sloni na predpostavki, da v hierarhiji naselij obstaja več stopenj (upoštevajoč njihovo opremljenost): od najnižje opremljene vasice do subcentralnih in centralnih vasi, ruralnih centrov ter občinskih in regionalnih središč. Centralni kraji so jedra gospodarskega, socialnega in kulturnega življenja, ki naj nudijo enakovredne življenjske pogoje v vseh območjih.

Naslonitev na centralne kraje je v svojih razpravah uporabil tudi I. Vrišer (1972, 1973, 1987), še zlasti v raziskavi Ekonomsko-geografska regionalizacija Republike Slovenije iz l. 1988, kjer avtor poudarja naslednje: "Zgradba gospodarsko-funcijskih regij, oprtih na omrežje naselij in njihovih vplivnih območij, zelo dobro podaja funkcijske vezi na področju oskrbe in storitvenih dejavnosti ter njihovo hierarhično zgradbo. Do določene mere obsega tudi tvorjenje družbenih skupnosti, zlasti na nižjih oskrbnih ravneh, kjer so običajno te vezi bolje izražene. Med različnimi funkcijskimi vezmi, ki se oblikujejo pri prostorski delitvi dela, so oskrbne vezi še vedno najbolj vobče in univerzalne, so pod vplivom ponudbe in povpraševanja, torej trga, in so najmanj podvržene posebnim zahtevam posameznih gospodarskih dejavnosti. Njihova največja slabost je določena prilagojenost upravni delitvi in nevarnost podrejanja monopolom... Druga slabost je, da se del industrije in kmetijske proizvodnje bolj malo ravna po teh vezeh, ampak ima svoje specifične odnose... Kot tretji problem pa je neopredeljenost nekaterih območij glede oskrbe. Takšna območja gravitirajo glede posameznih dejavnosti k različnim središčem."

Opredeljeni centri na različnih ravneh tvorijo v omrežju naselij bolj ali manj zaključene funkcijsko-gravitacijske enote, v okviru katerih je možno iskati najracionalnejše rešitve, ki zadevajo zasnovno razporeditve opremljenosti. Razvoj in obseg zaključenih razvojnih območij je mogoče opredeliti glede na:

- vlogo občinskega in regionalnega središča (kot centra zaposlitve in namestitve specializiranih storitvenih in oskrbnih dejavnosti);
- odnos do omrežja naselij v občini in širšem gravitacijskem zaledju;
- odnos do specifičnih dejavnikov razvoja (naravna bogastva, lokalni viri, prometni položaj itd);
- odnos do enakomernega in skladnejšega razvoja na vsem območju regije (problem "razvitih" in "nerazvitih" občin/krajevnih skupnosti, območij).

Zadovoljevanje potreb številnih (majhnih) naselij, kot so oskrba, komunalno in infrastrukturno opremljanje, zahteva s stališča prostorske organizacije iskanje takšnih rešitev (povezav, opremljenosti...), ki bodo smiselne in ekonomsko ali kako drugače opravičljive. Opredelitev naselij v sklopu enega izmed funkcijskih območij ne more pomeniti, da so ta območja sposobna obstati kot povsem samostojna prostorska-organizacijska enota. V posameznih primerih se bo treba tudi za celotno ali del funkcijskega območja sprijazniti s stagnacijo ali celo nadaljnjim upadanjem prebivalstva, vendar ne dopustiti, da bi bili povsem ogroženi prostorski (naravni, človeški in ekonomski) potenciali.

V okviru zaključenih funkcijskih območij je mogoče celoviteje obravnavati razvojne osnove, kot so:

- obstoječa in potrebna povezava s centri različnih stopenj;
- dosežena in potrebna stopnja osnovne komunalne in infrastrukturne opremljenosti;
- oskrbne funkcije v odnosu do centra oziroma nanj vezanega gravitacijskega območja.

Iz širših stališč pa presoјati:

- družbeno-politično primernost sedanjega vzorca poselitve in vpliv socialnih, ekonomskih in poselitvenih posledic nadaljevanja obstoječega trenda razvoja (praznjenja, koncentracije);
- možne socialne in ekonomske povezave s sosednjimi območji.

PREGLED STOPNJE CENTRALNIH KRAJEV IN FUNKCIJSKIH OBMOČIJ PO RAZLIČNIH KRITERIJIH

Namen opredeljevanja funkcijskih območij je ugotoviti in opredeliti skupine naselij s svojimi značilnostmi (prostorskimi, socialno-gospodarskimi, naselbinsko-ambientalnimi, kulturno-spomeniškiimi itd) in skupnimi potrebami, ki poleg lokalnih ter širših funkcijsko-organizacijskih povezav z občinskimi in regionalnimi središči ali drugih centralnih naselij kažejo določene medsebojne odvisnosti.

V Sloveniji nimamo zakonsko opredeljenih centralnih krajev, čeprav imamo na tem področju opravljenih nekaj dobrih študij.

V. Kokole (1971) je glede na posamezno stopnjo funkcijske opremljenosti in populacijsko zaledje posameznih centrov razvrstil kraje v Sloveniji na 9 stopenj. Posebej pa je klasificiral centralne kraje najnižje stopnje (I. in II. stopnje), v glavnem ruralne centre, ki jih je razvrstil v centralne in subcentralne vasi. Zanimivo je, da tudi v študiji, ki jo je opravil Vrišer (1987) približno 15 let kasneje, ne prihaja do bistvenih sprememb v hierarhiji naselij. Po njegovi ugotovitvi so se do leta 1987 okrepila lokalna in ruralna/industrijska središča, funkcijsko so se ojačala občinska središča, nazadovalo pa je precejšnje število centralnih vasi.

Glede centralnega pomena Ptuja Kokole v svoji študiji povezuje območje bivše občine Ptuj in Ormož. Čeprav je Ptuj nadpovprečno opremljen s centralnimi funkcijami, mu avtor glede na njegovo komaj 25-kilometrsko oddaljenost pripisuje podrejeno vlogo do Maribora. Večji center v tem zaledju je edino Ormož, medtem ko so drugi centri v regiji nadpovprečno opremljene ruralne vasi. Zanimivo je dejstvo, da je Ormož vseskozi gravitiral proti Ptuj in Mariboru, čeprav je Murska Sobota od Ormoža približno enako oddaljena. Ljutomer je po Kokoletovi študiji gravitacijsko navezan na Mursko Soboto.

Po Kokoletovi metodi izbora reprezentativnih centralnih dejavnosti (1971) so bili na območju Spodnjega Podravja in Prlekije opredeljeni naslednji centralni kraji: Bučkovci, Križevci, Razkrižje, Veržej, Ivanjkovci, Kog, Miklavž, Podgorci, Središče, Tomaž, Velika Nedelja, Cirkovce, Cirkulane, Destnik, Gorišnica, Juršinci, Lovrenc, Majšperk, Markovci, Podlehnik, Polenshak, Ptujaska Gora, Trnovska vas, Videm, Vitomarci, Zavrč in Žetale.

Kot subcentralne vasi so bili opredeljeni centri: Cezanjevci, Cven, Dolena, Domava, Grajena, Moškanjci, Spodnji in Zgornji Leskovec ter Rogoznica.

Vrišer je v študiji o centralnih krajih v Sloveniji (1987) te razdelil na naslednja središča:

1. krajevna ali lokalna,
2. podeželska ali ruralna,
3. občinska ali komunalna,
4. okrajna ali distriktna,
5. okrožna ali kantonalna,
6. pokrajinska ali provincijska in
7. republiško središče.

Na ravni podeželskih ali ruralnih središč se mu na območju Spodnjega Podravja in Prlekije izločijo naslednji centri: Ivanjkovci, Ormož, Središče ob Dravi, Cirkulane, Gorišnica, Juršinci, Kidričevo, Majšperk, Podlehnik, Ptuj, Križevci in Ljutomer. Centri, ki pokrivajo zaledje mikroregionalne ravni (občinska ali komunalna središča), so: Ormož, Ptuj, Kidričevo (ne povsem), Ljutomer. Mezoregionalni pomen pa ima le središče Ptuj.

Po letu 1987, ko je bila opravljena omenjena študija, se je po osvojitvi Slovenije (1991) in reformi lokalne samouprave (1994) upravna členitev slovenskega prostora bistveno spemnila. Nastanek novih občin, možnosti drugačnega povezovanja občin, izgubljanje gospodarskih moči nekaterih centrov (zlasti Maribora), vse to omogoča krepitev nekaterih manjših centrov. Medtem ko na območju starih občin Ljutomer in Ormož ni prišlo do sprememb občinskih meja pa je na območju Ptujja poleg Ptujja nastalo še 8 novih občin, in sicer: Kidričevo, Majšperk, Zavrč, Videm, Gorišnica, Juršinci, Dornava, Destnik-Tmovaška vas. Obenem pa novo nastala državna meja pogojuje drugačen razvoj krajev ob meji, kot smo to poznali iz preteklosti.

DANAŠNJA ČLENITEV SPODNJEGA PODRAVJA IN PRLEKIJE NA POLITIČNO-UPRAVNA IN ADMINISTRATIVNA OBMOČJA

V času, ko so bile izdelane raziskave glede centralnih krajev in funkcijsko-gravitacijskih območij avtorjev Kokoleta in Vrišerja, je bilo območje Spodnjega Podravja in Prlekije razdeljeno med tri občine: Ljutomer, Ormož in Ptuj. Notranje je bilo razdeljeno na krajevne skupnosti, katerih meje so se v glavnem ujemale z območji popolnih in nepopolnih osnovnih šol. Po reformi lokalne samouprave leta 1994, je na tem območju nastalo 11 občin, ki med sabo niso primerljive niti prostorsko niti po številu prebivalcev. Tudi območja šolskih okolišev matičnih in podružničnih osnovnih šol niso povsod usklajena z območji novih občin. Neusklajenost meja šolskih okolišev (skupaj 25 matičnih in 15 podružničnih) povzroča dodatne probleme pri usklajevanju medobčinskih interesov (prevozi šolarjev, investicijsko vzdrževanje šolskih objektov itd). Takšna členitev pa ne ustreza povsem funkcijskim območjem, ki so se izoblikovala na osnovi spontane gravitacije prebivalstva k določenim centrom.

Tabela 1: Prikaz števila prebivalcev po novih občinah in šolskih okoliših s sedežem v določeni občini leta 1994

Občina	Prebivalci skupaj 0–14 let		Sedež matičnih in podružničnih šol po posameznih občinah	Prebivalci skupaj 0–14 let	
DESTRIK-TRNOVSKA VAS			OŠ Destričnik	2522	486
			* PŠ Vitomarci	1243	274
			* PŠ Trnovska vas	1281	278
Skupaj	5046	1038		5046	1038
DORNAVA			OŠ Dornava	2801	542
			* PŠ Polenšak	1395	285
Skupaj	2658	527		4196	827
GORIŠNICA			OŠ Gorišnica	3813	771
			OŠ Cirkulane	2422	414
Skupaj	6104	1059		6235	1185
JURŠINCI			OŠ Juršinci	2134	454
Skupaj	2395	507		2134	454
KIDRIČEVO			OŠ Cirkovce	2220	364
			OŠ B. Kidrič, Kidričevo	3316	624
			* PŠ Lovrenc na Drav. polju	1175	208
Skupaj	6711	1196		6711	1196
LJUTOMER			VIZ in OŠ Veržej	1371	236
			OŠ Mala Nedelja	1906	349
			OŠ J. Ribiča, Cezanjevci	1943	311
			OŠ Križevci	4102	775
			OŠ Stročja vas	1771	343
			OŠ I. Cankar, Ljutomer	4867	870
			* PŠ Cven	1373	230
			OŠ Razkrižje	1564	281
Skupaj	18759	3370		18895	3395
MAJŠPERK			OŠ Majšperk	2327	439
			* PŠ Ptujška Gora	1163	214
			* PŠ Stoperce	654	127
			* PŠ Žetale	1491	317
Skupaj	5635	1097		5635	1097
ORMOŽ			OŠ Središče ob Dravi	2325	453
			OŠ Ivanjkovci – Miklavž	1408	275
			* PŠ Ivanjkovci	2026	388
			* PŠ Kog	1002	178
			OŠ Tomaž pr Ormožu	2341	465
			OŠ Ormož	4731	821
			OŠ Velika Nedelja	2037	401
			* PŠ Pernica	1869	322
Skupaj	17845	3365		17845	3365
PTUJ			OŠ Hajdina	3630	548
			OŠ Markovci	4024	799
			OŠ Ljudski vrt, Ptuj	7586	1572
			* PŠ Grajena	2043	376
			OŠ Breg, Ptuj	3791	566
			OŠ Mladika Ptuj	7307	1348
			OŠ Olge Meglič, Ptuj	2306	379
Skupaj	31964	5906		30687	5659
VIDEM			OŠ Podlehnik	2052	430
			OŠ Videm pri Ptujju	3307	661
			* PŠ Sela	1053	213
			* PŠ Leskovec	1318	250
Skupaj	7730	1554		7730	1554
ZAVRČ			* PŠ Zavrč (MŠ Cirkulane)	1302	251
Skupaj	1433	277		1302	251

OPREDELITEV FUNKCIJSKO-GRAVITACIJSKIH OBMOČIJ

Pri opredeljevanju gravitacijskih območij na različnih ravneh smo izhajali iz dejstva, da so centralni kraji različno opremljeni s centralnimi dejavnostmi. Medtem ko sloni teritorialna razporeditev družbene infrastrukture na načelu enakih potreb in enakih možnosti in je zato bolj povezana s številom prebivalstva ter njihovo kupno močjo, pa gospodarske storitvene dejavnosti niso v celoti odvisne samo od potreb prebivalcev v zaledju, ampak se lahko locirajo kjerkoli (npr. trgovina, osebne in poslovne storitve, podjetništvo).

Seveda se z mobilnostjo prebivalcev centralne funkcije spreminjajo. Včasih so imeli velik pomen trgovina za dnevno oskrbo, frizer, avtomehanik, ki so danes lahko locirani povsem različno, bodisi po vaseh ali vzdolž pomembnejših cestnih povezav. Prav tako ni nujno, da funkcije, ki so skoncentrirane v določenem naselju, služijo samo tam živečemu prebivalstvu. Tako so na primer ob novo nastali slovensko-hrvaški meji nekateri centri (npr. Zavrč), ki jih dosedaj bodisi zaradi odmaknjenosti in majhnega števila prebivalcev v centru in zaledju ter njihove nepomembne funkcije nismo uvrščali med pomembnejše centre. To se z infrastrukturno opremljenostjo, ki ima širši regionalni in državni pomen, bistveno spremeni. Prav tako imamo kraje, ki kljub dobri infrastrukturni opremljenosti ne privlačijo prebivalcev iz zaledja, so pa pomembni zaradi drugih dejavnosti, npr. zaposlovanja v industriji (Majšperk).

Pri spontani gravitaciji je pomemben tudi politično-administrativni pomen centra. Z uvedbo novih občin se je v Podravju funkcija nekaterih centrov bistveno spremenila. Pri tem ne gre za to, da so nekateri upravni postopki približani občanom, ampak lahko občina tudi razpolaga s svojimi sredstvi in si sama zagotavlja dodatne vire financiranja z različnimi natečaji. Torej nastajajo na podeželju s temi aktivnostmi zametki novih centrov, ki ne zadovoljujejo samo lokalnega prebivalstva, ampak širše zaledje. Center občine Zavrč šteje samo 94 prebivalcev in po nobenem kriteriju ne sodi med pomembnejše lokalne centre. Z odprtjem mednarodnega mejnega prehoda se število investicij povečuje, zgrajen je nov prehod, nova bencinska črpalka. Čuti se potreba po prenočiščih, dodatnih gostiščih s hrano in boljšo trgovinsko ponudbo.

Za določanje funkcijsko-gravitacijskih območij so nam kot osnova služili sledeči kriteriji:

- skupine naselij, ki tvorijo glede na terciarne in kvartarne dejavnosti organizacijsko celoto;
- stopnja medsebojne povezanosti naselij glede na centralne in druge dejavnosti, ki so običajno funkcionalno in prostorsko vezane na gravitacijsko zaledje;
- oskrbne funkcije: trgovina (osnovna preskrba, občasni nakupi), pošta, popolne in nepolne osnovne šole, storitve itd.;
- skupne komunalne ureditve: vodovod, kanalizacija, pokopališče, odlagališča odpadkov itd.;
- prometne povezave med naselji in središči;
- upravna in politično-administrativna pripadnost (krajevna skupnost, vaška skupnost, občina), teritorialna pripadnost določenim geografsko zaključenim enotam;
- obseg in prostorska usmerjenost dnevne (predvsem delovne) migracije itd.

Z upoštevanjem zgoraj opredeljenih kriterijev in načel ter upoštevanjem opremljenosti naselij s posameznimi funkcijami, kot je razvidno iz tabelaričnega prikaza, ugotavljamo na območju Spodnjega Podravja in Prlekije štiri hierarhične stopnje funkcijskih območij.

Edini centrer, ki ima preko 10.000 prebivalcev je Ptuj. Komunalni središči Ormož in Ljutomer

sta po številu prebivalcev precej manjši, vendar po opremljenosti z družbeno infrastrukturo le malo zaostajata za Ptujem. Kljub številnim naseljem na tem območju, imajo le štiri približno 1000 prebivalcev in pomembnejšo funkcijo: Središče ob Dravi, Kidričevo, Križevci v povezavi z Verzejem ter deloma Majšperk, predvsem na račun delovnih mest v industriji.

I. stopnja po naši hierarhični razvrstitvi območij predstavlja najnižjo raven mikrolokalne gravitacije. Po Vrišerjevi klasifikaciji so to predvsem lokalna ali krajevna središča (avtobusna ali železniška postaja, trgovina z mešanim blagom, sedež občine ali krajevna skupnosti, nepopolna ali popolna osemletka, zdravstvena ambulanta, sedež župnije ter druge dejavnosti, kot so gostilna in osebne storitve), ki prevzemajo nekatere funkcije t. i. ruralnih ali industrijskih središč (pojavlja se še pošta, zdravstveni dom, banka in več storitev). Ker so ti centri običajno majhni (med 300 in 500 prebivalcev), nimajo posebnega vpliva v širšem gravitacijskem območju. Gravitacijska območja na tej ravni imajo tudi nekatere druge sorodne povezave, kot so skupni elementi komunalne infrastrukture, oskrba z vodo, prometna problematika itd.

Takšnih gravitacijskih območij je v Spodnjem Podravju in Prlekiji največ in v glavnem sovpadajo z območji krajevnih skupnosti (kjer so jih še ohranili) ali pa območji popolnih ali nepopolnih osnovnih šol. Za zadovoljevanje svojih potreb na višji stopnji običajno ne gravitirajo na nova občinska središča, ampak direktno na Ptuj, Ormož ali Ljutomer.

Z II. stopnjo opredeljena funkcijska območja predstavljajo samostojne, plansko zanimive in pogosto tudi formalno zaključene enote posameznih ali več krajevnih skupnosti ali območij šolskih okolišev. Tako zaokrožena območja morejo vsebovati več funkcijskih območij I. stopnje. V centrih teh območij se pojavlja več neagramih delovnih mest. Centri sovpadajo z Vrišerjevimi t. i. ruralnimi ali industrijskimi središči. Poleg osnovne infrastrukture je v teh centrih več storitvenih in oskrbnih dejavnosti, skoraj obvezno pa zdravstveni dom, banka in bencinski servis.

Na obravnavanem območju so se razvili le 4 centri te ravni: Kidričevo, Središče ob Dravi, Majšperk ter Križevci-Verzej z delitvijo funkcij.

S III. stopnjo označujemo centre višje stopnje opremljenosti. V prejšnjem komunalnem sistemu so bila to komunalna ali občinska središča. Na tem območju so 3 centri te ravni: Ljutomer, Ormož in Ptuj, ki po številu prebivalcev in gravitacijskem zaledju med sabo niso primerljivi. Z upoštevanjem infrastrukturne opremljenosti, ki jih zahteva ta tip centra, pa se med seboj bistveno ne razlikujejo. Ne glede na to, da je prišlo do oblikovanja novih občin, so ti trije centri ohranili svoj centralni pomen, predvsem tudi zato, ker je v njih še vedno ostal sedež izpostave državne uprave in s tem številne naloge, ki jih opravljajo za širše gravitacijsko območje.

Z oznako IV. stopnje pa označujemo centre, ki po opremljenosti zadovoljujejo potrebe širših gravitacijskih območij, ne le občinskih, ampak tudi regionalnih. Tak center na tem območju je Ptuj, ki veže nase skoraj celotno regijo (nekdanjo ptujsko občino, občino Ormož ter zahodni del Ljutomerske občine, medtem ko prebivalci njenega vzhodnega dela gravitirajo bolj na Mursko Sototo).

POMEN CENTRALNIH KRAJEV IN RAZVOJNE MOŽNOSTI POSAMEZNIH OBMOČIJ

Za napovedovanje razvojnih možnosti na določenem območju, regiji, je premalo, da upoštevamo samo merljive statistične podatke. Spremljati moramo celovite spremembe v regiji, ki jih lahko razdelimo na dve komponenti:

1. spremembe, ki so izključno vezane na dejanski razvojni potencial regije;
2. spremembe na podlagi drugih političnih odločitev in ukrepov.

Pri oblikovanju politike nadaljnega prostorskega in regionalnega razvoja ter odpravljanja razlik znotraj regij je možen tako aktivni kot pasivni pristop. Podpiranje razvoja centralnih krajev manj razvitih območjih (predvsem v pretežno podeželskih — perifernih območjih) je eden od bistvenih ukrepov za preprečevanje nadaljnega praznjenja. S krepitvijo storitvenih in oskrbnih dejavnosti v posameznih centrih bomo dosegli dvojne učinke, in sicer:

1. izboljšanje oskrbe prebivalcev na podeželju z javnimi in zasebnimi storitvenimi in oskrbnimi dejavnostmi;
2. posredno povečevanje števila neagrarnih delovnih mest.

Občinska središča morajo biti minimalno opremljena s centralnimi funkcijami, ki pokrivajo potrebe prebivalcev v ožjem in širšem prostoru. Centri na nižji ravni pa bi morali imeti vsaj minimalno opremljenost, ki bi zadovoljevala zahteve in potrebe prebivalcev v socialnem, kulturnem in gospodarskem pogledu. Pri obeh stopnjah seveda jasna ločnica ni vedno možna. Vrsta infrastrukturne opremljenosti lokacijsko ni več vezana na zahteve okoliškega prebivalstva, ampak prihajata bolj v ospredje prostor in ekonomska moč investitorja (npr. športna igrišča, tenis, bazeni itd). Prav tako se zaradi vse večje mobilnosti rušijo zakonitosti iz preteklosti glede postavljanja trgovin in nujenja osebnih storitev (frizer, cvetličarna, kemična čistilnica itd.).

Dinamika sprememb pomena centralnih krajev se v zadnjem desetletju kaže predvsem pri centrih nižjega ranga. Višji rang centrov (okrajni, pokrajinski ali republiški) ne kaže bistvenih sprememb. Največje spremembe se čutijo v centrih, ki so po reformi lokalne samouprave postali sedež nove občine, zlasti je to opazno v Gorišnici, Zavrču, Juršincih, Destrniku-Tmovski vasi itd.

Od starih občinskih centrov na tem območju pridobiva na pomenu le Ptuj. Čeprav so nekatere funkcije povezane z Ljutomersko občino še vedno v Murski Soboti, se v življenju ljudi vedno bolj čuti težnja, da območje nekdanjih občin Ptuj, Ormož in Ljutomer povežejo v eno regijo.

Pri planiranju bodočega stanja se odpira nekaj dilem:

1. ali sedanji sistem in hierarhija centralnih krajev ustrežata?
2. kakšne so perspektive glede razvoja centralnih krajev spričo odpiranja novih delovnih mest, zlasti v obrti in drobnem gospodarstvu?
3. kakšne so možnosti razvoja z vidika splošnih sprememb družbeno-gospodarskega razvoja? Gre za vedno večjo potrebo po vlaganju v terciarne in kvartarne dejavnosti in tudi večjo porabo teh storitev zaradi spremenjenih navad in potreb prebivalstva kakor tudi njihove povečane kupne moči.

Nova lokalna samouprava oziroma občinski statuti s svojimi internimi akti so vprašanje notranje členitve občin na območju Spodnjega Podravja in Prlekije različno rešili. Občini Ormož in Ljutomer sta ohranili enak status, kot sta ga imeli pred reformo lokalne samouprave.

Tabela 2: Opremljenost naselij s posameznimi funkcijami

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
ORMOŽ	2298	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Središče ob Dravi	1156		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Sv. Tomaž	254				•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Ivanjkovci	296			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Velika Nedelja	284			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Podgorci	504			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Miklavž	260			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Kog	265			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
LJUTOMER	3651	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Križevci	488			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Cezanjenci	264			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Cven	666			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Veržej	952			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Razkrižje	276			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Stročja vas	495			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Mala Nedelja	294			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
PTUJ	11269	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Kidričevo	1481	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Cirkovce	388			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Lovrenc	635			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Destričnik	185			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Trnovaska vas	342	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Vitomarci	341			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Dornava	999	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Polenšak	204			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Gorišnica	685	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Cirkulane	353			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Moškanjci	705			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Juršinci	347	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Majšperk	672	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Stoperce	251			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Žetale	456			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Videm	454	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Sela	201			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Zavrč	94	•		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Hajdina (Sp, Zg.)	1941			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Ptujska Gora	223			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Markovci	492			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Podlehnik	430			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Grajena	310			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Leskovec	143			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•

Legeneda

1 naziv centra	9 4-razredna OŠ	18 trgovina s prehr. blagom
2 štev. preb. v centru l.1991	10 popolna osemletka	19 druge trgovine
3 občinsko središče	11 poklicna/srednja šola	20 bencinska črpalka
4 mestno naselje	12 višja/visoka šola	21 gostilna s prehrano
5 naselje z uličnim sistemom	13 pošta	22 gostilna s prenočišči
6 železniška postaja	14 banka	23 muzej, galerija
7 avtobusna postaja	15 sodišče	24 sedež župnije
8 policijska postaja	16 zdravstveni dom	25 VVZ — vrtec
	17 ambulanta	26 gasilsko društvo

Novo oblikovane občine na območju bivše ptujske občine pa so vprašanje notranje členitve rešile različno. Osnovno vprašanje, ki se pojavlja, je dejstvo, da vsa območja na tem ozemlju niso zadovoljna s takšno delitvijo in priključevanjem novim občinam. Zlasti kraji znotraj občine Majšperk menijo, da so svoje interese lažje zadovoljevali prej, ko so bili še v sklopu občine Ptuj. Čudijo se, da pri oblikovanju novih občin ni bila upoštevana referendumsko volja ljudi, ko so bili proti taki delitvi, kot jo imamo danes.

Sicer pa so si občine svojo lokalno upravo organizirale različno.

Občina Videm je ohranila 4 krajevne skupnosti kot pravne osebe, čeprav teče postopek, da bi jih ukinili. Vodstvo občine je zadovoljno z osamosvojitvijo predvsem zato, ker ima sedaj občina na razpolago več sredstev za svoje potrebe ter večje možnosti za oblikovanje lastne razvojne politike. Podobno trdijo v treh krajevnih skupnostih, medtem ko se KS Dolena zavzema za ukinitvev pravne osebe in ustanovitev vaških odborov, ker menijo, da obstoječe območje ni funkcionalno zaključena enota.

V občini **Zavrč** so se odločili, da s statutom ukinejo KS. Čeprav šteje občina le okoli 1500 prebivalcev, vidijo razvojne možnosti predvsem s krepitvijo položaja, ki ga imajo na slovensko-hrvaški meji, in sicer v čim tesnejšem sodelovanju z vsemi prebivalci v sosesčini, tudi na hrvaški strani. Z zgraditvijo popolne osemletke tudi ne bodo več odvisni od matične šole v Cirkulanah. Glede na ugodne naravne razmere in tradicionalno usmeritev v vinogradništvo bodo z dograditvijo ustrezne vodovodne in druge infrastrukture svoj razvoj usmerili v turizem, zlasti kmečki v kombinaciji z ostalo turistično ponudbo v neposrednem zaledju Zavrča. Kot mejno območje se trenutno spopadajo z dvema problemoma: Kmetijski kombinat je dal vinograde v upravljanje in obdelovanje svojim bivšim delavcem, pojavlja pa se tudi strah, da bodo zaradi velikega interesa in nedodelane zakonodaje zemljo pokupili tujci.

Občina Gorišnica obsega 24 vasi v šolskih okoliših Gorišnica in Cirkulane na levi strani Drave. Po občinskem statutu ima vsaka vas svoje vaške odbore. Svoj razvoj vidijo predvsem v tesnem sodelovanju z vsemi sosednjimi območji, tudi hrvaškimi. Vendar bodo morali za doseg ciljev razrešiti še vrsto pravnih vprašanj okrog meje: lastništvo infrastrukture (cesta, vodovod), problem ilegalnih mejnih prestopov (zlasti beguncev) in nerazumevanje države, da postavi mejno policijsko postajo tudi v Gorišnici. Sicer imajo veliko naravnih in človeških potencialov za gospodarski razvoj, predvsem v oživljanju drobnega gospodarstva, turizma (izgradnja medobčinske vinske ceste skupaj z občinami Zavrč, Videm, Majšperk in Gorišnica). Prebivalci območja Cirkulan se bodo na Gorišnico težko privadili, saj jih na ta center veže edino sedež občine, drugače pa vsi potujejo v Ptuj. Prav tako ni nobene povezave med Cirkulanami in Gorišnico z javnim prometom.

Občina Majšperk pokriva območje zahodnih in delno vzhodnih Haloz. Nastala je iz nekdanjih KS Majšperk, Ptujška Gora, Stoperce in Žetale. Na tem območju imajo največ pripomb na tako oblikovano občino. Najprej jih moti, da je bil ukinjen pravni status KS, ki so sicer ostale. Drugi pomislek imajo zlasti občani iz KS Žetale, da je tako oblikovana meja občine glede na konfiguracijo terena nelogična, saj so vse prometne in avtobusne povezave usmerjene proti Ptuj. Kriza industrije v Majšperku, ki je zaposlovala predvsem delavce z območja Haloz, položaj še poslabšuje.

Občina Kidričevo šteje okoli 7000 prebivalcev in je nastala iz bivših KS Cirkovce, Lovrenc in Kidričevo. Sam center nima prave identitete, medtem ko je zaledje zelo povezano s tradicijo. Z občinskim statutom so ukinili krajevne skupnosti. Uvedli so krajevne odbore (čeprav zakon o lokalni samoupravi tega pojma ne pozna), ki pokrivajo eno ali več vasi. S to obliko lokalne organiziranosti so potrebovali samo sklic zbora občanov in se tako izognili volitvam, ki so sicer

potrebne za ustanovitev vaše skupnosti. Prizadevajo si, da bi z glavnim nosilcem razvoja v občini, tovarno aluminija v Kidričevem, pripravili ustrezne razvojne programe za oživitev gospodarstva. Svoj razvoj vidijo predvsem v gostinstvu in turistični ponudbi (zaenkrat je to področje še slabo razvito), ter v obrti in drobnem gospodarstvu.

Na območju občine Destrnik-Trnovska vas je delitev funkcij med naselji Destrnik in Trnovska vas. Sedež občine je sicer v Trnovski vasi, sedež popolne osnovne šole pa v Destniku. Občina je ohranila krajevne skupnosti kot pravne osebe.

V občini Juršinci je meja me občino in šolskim okolišem najmanj usklajena. Zato so nujno potrebni dogovori s sosednjo občino Dornava. Občina je izrazito ruralna s številnimi problemi, kot so: majhne kmetije, razdrobljena posest, pomanjkanje delovnih mest, neustrezna izobrazbena sestava prebivalcev, slaba infrastrukturna opremljenost. Menijo, da jim delitev sredstev z novo lokalno samoupravo omogoča, da bodo stanje hitreje izboljšali, kot če bi ostali v ptujski občini.

Občina Dornava sodi po površini in številu prebivalcev med manjše, vendar je njen center sorazmerno dobro opremljen s centralnimi funkcijami. Problem je manj razvito območje okrog Polenšaka, kjer bo potrebno še veliko vlaganj v izgradnjo primarne infrastrukture. Občina je ukinila bivše krajevne skupnosti in ustanovila vaše odbore, ki sicer nimajo veliko pristojnosti, delujejo pa kot svetovalna služba in lahko vodijo akcije za posamezne projekte.

RAZVOJNI PROBLEMI IN MOŽNE STRATEGIJE NADALJNJEGA RAZVOJA OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

Z Zakonom o lokalni samoupravi so se funkcije in pooblastila novih občin bistveno spremenile. Državne funkcije so ostale na izpostavah na sedežih bivše občine. Z novo prostorsko členitvijo občin, so se enakovredne občinske pristojnosti, ki smo jih poznali v preteklosti, spremenile. Spremenili so se prostorski potenciali, mnoge občine so jih celo izgubile. Povečuje se prisotnost konfliktnih, kakor tudi povezovalnih relacij med sosednjimi občinami. Vezi z bivšimi centri občin so ostale predvsem zaradi izpostave državne uprave in delovnih mest. Vedno bolj se čuti, da v Sloveniji razen Ljubljane nimamo pravih centrov, ki bi bili lahko nosilci razvoja za širše območje. Nekdanji pomen Maribora zaradi vse večje krize v tradicionalni industriji, vidno nazaduje. Odpuščanje delavcev je bil najprej tistih, ki so prihajali iz širšega zaledja, torej tudi iz Ptujске regije. Ker gre v glavnem za nekvalificirano ali priučeno delovno silo, je težko najti alternativne zaposlitvene možnosti. Zato bo potrebno izdelati za Ptujsko regijo specifične razvojne programe, ki bi dolgoročno omogočili prestrukturiranje gospodarstva v regiji in omogočili odpiranje novih delovnih mest. Pri tem bo morasl svojo vlogo kot največji center v obravnavanem območju odigrati Ptuj, da spozna prednosti prostorskih potencialov in jih primerno izkoristi.

Pod pojmom "prostorski potencial" razumemo vse obstoječe razmere in možno izrabo nekega prostora. Možni življenjski pogoji so lahko višji, kot jih dejansko izkoriščamo. Odvisni so tako od resursov (virov) kakor tudi od političnih, kulturnih, socialnih, ekonomskih in tehničnih pogojev, ki vladajo v določenem obdobju v nekem okolju. Razvojna politika se ukvarja z vprašanjem, kako obstoječe življenjske pogoje izboljšati z aktiviranjem in izrabo posameznih potencialov v prostoru. Upoštevati mora tako mirujoče kot aktivne, mobilne in nemobilne potenciale pa tudi posamezne regionalno politične strategije o različnih možnih izrabah.

Zakon o lokalni samoupravi daje v svojih določilih novim občinam velika pooblastila v tem smislu, da gradijo razvoj na lastni iniciativi, izkoriščanju lastnih (endogenih) razvojnih potencialov. Pojma "endogeni potencial" in "razvojni potencial" se večkrat uporabljata kot sinonima, ker v bistvu označujeta skupek razvojnih možnosti v določenem časovnem in prostorskem delovanju.

Politična in z njo povezana gospodarska kriza zadnjih let postavlja v ospredje vedno več dilem in konceptov, povezanih z vprašanjem, kako se v bodoče lotevati razvojne politie na različnih družbeno-prostorskih ravneh. V ospredje prihajajo novi predlogi strategije razvoja, ki naj temeljijo predvsem na endogenem regionalnem razvoju. Ta koncept ni prisoten samo v strokovnih krogih, ampak je vse pogosteje omenjen tudi v politični javnosti.

Strategija "endogenega razvoja" sloni na predpostavki, da se regionalni in lokalni problemi rešujejo na osnovi izrabe danih prostorskih (naravnih in človeških) potencialov v občini in regiji. S krepitvijo regionalnih/lokalnih spodbud "od spodaj" lahko pričakujemo povečanje kulturne, gospodarske in politične samostojnosti določene občine/treigje. Seveda se pri tem postavlja vprašanje, koliko časa je potrebno za takšen način reševanja problemov in kako dolgo lahko na takšen način probleme rešujemo. Takšen pristop ne sme pripeljati do tega, da se regionalna/občinska politika zapira vase, ampak bi moral ta način razmišljanja spodbuditi podeželske občine (regije), ki jih večkrat označujejo kot "periferne" z neugodnimi prostorskimi in gospodarskimi pogoji, da odkrijejo neizrabljene potencialne zmožnosti in jih primerno aktivirajo. Tu niso mišljeni samo gospodarski potenciali, ampak je potrebno upoštevati tudi potenciale odločanja v javnem kakor tudi zasebnem področju, ki jih je potrebno z odgovarjajočim aktiviranjem in decentralizacijo optimalno izrabiti.

To razmišljanje bo še toliko bolj pomembno pri opredeljevanju regij (pokrajin) v Sloveniji. Le redke variante ponujajo samostojno Ptujsko regijo. V glavnem jo povezujejo z Mariborom, kot centrom višje ravni. Za uresničitev ciljev "nudenja enakovrednih pogojev za življenje vsem prebivalcem" bi morali pri omejevanju regij biti pozorni predvsem na dobro dostopnost do centrov, oziroma da oddaljenost med centrom in periferijo ne bi bila prevelika ter upoštevanjem specifične problematike, ki v nekem območju prevladuje. Včasih se torej napačno lotevamo omejevanja regij (kar naj bi sicer bila domena znanstvenikov), ko se kot osnove vse preveč poslužujemo čistih normativnih kriterijev. Omejitve regije naj bi služila prevsem kot pomoč za presojanje, kaj naj bi se v posameznih območjih v bodočnosti zgodilo. Omejitve naj torej ne nastane iz nekega stanja ali trendov razvoja v preteklosti, ampak mora biti izvedena tako, da omogoča lažjo dosego zastavljenih ciljev, ki naj slonijo predvsem na porastu razvojnih potencialov in zagotovitvi stabilnosti opredeljenih razvojnih procesov.

Ob predvideni porazdelitvi upravnih in političnih pristojnosti med občino in pokrajino je toliko bolj potrebno, da se sheme regij na različnih ravneh upravljanja uskladijo. Na ta način lahko ustvarimo enakovredne možnosti za vertikalno koordinacijo prostorske politike, kjer je možno prednosti ali slabosti regije/občine analizirati in vrednotiti vedno po identični shemi.

Podoben pristop bi moral veljati za vse različne strokovne resorje države ali regije. Ta čas je v Sloveniji veliko število t.im. "resornih regij", ki so bile oblikovane bodisi za namene gospodarske, prometne, prostorsko - urejevalske, šolske ali agrarne politike. Posledica tako oblikovanih resornih regij pa je, da ni nikogar, ki bi politike posameznih resorjev uskladal v tistih primerih, ko gre za odločanje o treh bistvenih vprašanjih: "kaj", "kje", "kdaj" načrtovati določen razvoj, če že vemo, da imajo posamezni resorji različno zastavljene cilje. Tudi regionalna politika ne more biti učinkovita, če so pravila in ukrepi v posameznih sistemih zasnovani različno.

Pri razporejanju razvojnih potencialov bi morali iskati možnosti razeja z vidika celotne površine občin in ne samo nekaterih razvojnih centrov. Vendar območij ne bi smeli obravnavati izolirano ampak bi nujno morali upoštevati tudi razvojne tendence sosednjih območij. To navaja na to, da se pri opredeljevanju razvojnih območij ravnamo po kriteriju medsebojne odvisnosti in ne po načelu homogenosti prostorskega razvoja. Z oblikovanjem funkcijskih območij ponavadi tudi opredelimo funkcijo razvojnega centra.

Vendar razvoja ne moremo usmerjati od "zgoraj navzdol". Postavlja se vprašanje, kako v strategijo razvoja vključiti lastne "endogene" potenciale ter doseči čimmanjšo odvisnost od zunanjih dejavnikov (npr. delovne sile, kapitala). V strategijo endogenega razvoja je potrebno vključiti tako naravne prostorske danosti, kakor obstoječe gospodarske in negospodarske dejavnosti, obseg in kvaliteta možnih lokacij ter pogoje za kmetijstvo. V mestih in večjih centrih pa izpostaviti druge specifične dejavnike (zaposlenost, delovna mesta, problematika zaposlovanja mladih itd). Aktivnost mora biti naravnana k odpravljanju pasivnosti ter preko drobnih ukrepov (korak za korakom) skušati doseči posamezne cilje že med samim vodenjem procesa. Takšen pristop zahteva denar in čas, pa tudi ljudi, ki bodo k problemu pristopili dovolj osebno, obenem pa imeli dovolj strokovnega znanja.

Takšna oblika strategije lokalnega oziroma regionalnega razvoja je naloga, ki teče daljše obdobje. Rezultati se kažejo različno hitro, ker zavisijo od tega, kakšen je bil pristop vodje akcije v posameznih primerih, od kvalificiranosti vodje, kakor tudi stopnje pripravljenosti vključevanja domačinov. Ta pa zavisi od gospodarskega in socialnega razvoja občine/regije, od potenciala idej in inovacij kakor tudi od občinske oziroma regionalne solidarnosti, ki posredno vpliva na učinkovitost akcije.

V strukturno šibkih območjih je lahko zadovoljujoča že "pasivna sanacija" za katero je značilno, da ni njen cilj, da pride do vidnejših razvojnih premikov, ampak je lahko že uspeh, če se stabilizira rast prebivalcev, zaposlenost in dohodek.

Pri doseganju zastavljenih strateških ciljev razvoja na lokalnem nivoju, je potrebno izpostaviti najmanj dva vidika:

1) Skupno za večino podeželskih naselij (perifernih območij) je da so bistveni zaviralni dejavniki na lokalni ravni že v njihovem jedru (npr. slaba povezanost z regionalnimi cestami, slab pretok informacij, relativno slaba oskrba itd).

2) V gospodarskem pogledu pravzaprav v preteklosti ni bilo v preteklosti nikoli prave povezanosti med centrom in zaledjem. Zato tudi nismo mogli govoriti o tekmovalnosti med centrom in periferijo, saj niti nista konkurirala v pravem smislu. Tekmovalnost je potekala predvsem na ravni večjih centrov, zlasti na področju razvoja tehnologije.

Glede na različno stanje razvoja v posameznih območjih Ptujске regije, bo potekal proces prilagajanja novim razmerom različno. Enotnega recepta za sanacijo stanja ni. Bo pa nedvomno uspeh odvisen od ravni pripravljenosti lokalnega prebivalstva za sodelovanje v razvojnih in akcijskih programih. Pri tem bo potrebno nujno upoštevati nekaj dejstev, ki so v prostoru prisotni:

1) Za podeželje je ugotovljeno, da je v ljudeh zelo slabo spoznanje o njihovih krajevnih problemih. Zato bo nedvomno v prvem koraku s strani nosilcev razvojnih programov potrebno doseči, da prebivalci probleme spoznajo in se jih zavejo.

2) Zadnje čase se odpira vse več samostojnih podjetij, po drugi strani pa se zaradi slabo izdelanih programov veliko teh zapira. Zato bi morali imeti nosilci razvojnih programov tudi funkcijo svetovalcev, ki bi znali pravilno vplivati na podjetnike in jih motivirati, da se lotijo določene dejavnosti, česar v naši praksi doslej nismo poznali. Manjkajo seveda tudi določene sistemske in zakonske ureditve na političnem področju.

3) Pomen informacij je v zadnjem času čutiti tudi izven večjih centrov. Ni nujno, da se na podeželju gradijo veliki informacijski sistemi. Prednost bi bilo potrebno dati sistemom, ki slonijo na visoki kvalifikacijski strukturi zaposlenih in so lahko v pomoč drugim sistemom.

4.) Če bi se znali problemov pravilno lotiti, bi lahko organizacijske inovacije ustvarile nove tehnološke centre s pomembno funkcijo (svetovanje, informiranje, koordinacija), ki bi bila lahko dobra opora gospodarstvu.

Zavedati se moramo, da se cilji strateškega razvoja, ki so zapisani v občinskih planih, na lokalni ravni ponavadi uresničujejo povsem drugače. Doslej je bila strategija lokalnega razvoja vodena precej izolirano. Zdaj je čas, da se z reformo lokalne samouprave, kakor tudi državne uprave naredi prelom v miselnosti, bodisi v posameznih korakih ali s centralno podprtimi in vodenimi poizkusi in planiranimi aktivnostmi. To pomeni, da je potrebno izolirane lokalne razvojne strategije povezati z občinskimi in regionalnimi razvojnimi koncepti, povezati posamezne strokovne koncepte z razvojnimi koncepti ter povezati strategijo razvoja večjih centrov z gospodarskim razvojem tudi njihovega zaledja.

SKLEP

Iz analize funkcijsko-gravitacijskih območij ugotavljamo, da je za obravnavano regijo značilen neenakomeren razvoj centrov in s tem povezanih gravitacijskih območij. Prevladujejo manjši ruralni centri, koncentracija prebivalcev je le v Ptujju. Posredno s tem se razlike med mestom in zaledjem vedno bolj povečujejo. Vzroki so v glavnem znani. Odvisni so tako od gospodarskih kot od družbenih sprememb: zmanjševanje pomena kmetijske dejavnosti kot osnovnega vira zaposlovanja, naraščanje industrializacije in terciarizacije. Pri reševanju problemov bo morala odigrati svojo vlogo tudi država. V večjih urbanih središčih bo možno reševati probleme samo z ukrepi za stabilizacijo podeželja. Eden od konceptov prostorskega razvoja Slovenije je tudi nadaljevanje policentričnega razvoja in krepitev posameznih centralnih krajev.

Centralni kraji morajo ostati jedra gospodarskega, socialnega in kulturnega življenja. Nudijo naj enakovredne življenjske razmere v vseh območjih. Izgradnja infrastrukture naj bo usmerjena predvsem v tiste centralne kraje, ki kar najbolj služijo prebivalcem bližnje in daljne okolice. Spremembe pričakujemo tudi od razvojnih programov novih občin. Vendar bo moralo nujno priti do institucije, ki bo pokrivala interese in razvojne možnosti celotne regije.

Zavedati se moramo, da se cilji strateškega razvoja, ki so zapisani v občinskih ali republiških planih, na lokalni ravni ponavadi uresničujejo povsem drugače. Doslej je bila strategija lokalnega razvoja vodena precej izolirano. Zdaj je čas, da se z reformo teritorialnih enot kakor tudi državne uprave, spremeni miselnost, bodisi v posameznih korakih ali s centralno vodenimi in planiranimi aktivnostmi. To pa pomeni, da je potrebno izolirane lokalne razvojne strategije povezati z občinskimi in regionalnimi razvojnimi koncepti ter povezati strategijo razvoja večjih urbanih središč z gospodarskim razvojem njihovega zaledja.

LITERATURA IN VIRI

Bračič, V., 1975: Ptujsko polje: Historično socialnogeografska študija. Maribor.

Fatur, D., Kladnik, D., etc, 1982: Socialno-geografska raziskava razseljevanja Haloz in Slovenskih goric. Ljubljana.

Kokole, V., 1971: Centralni kraji v SR Sloveniji, Geografski zbornik, 12/1971. Ljubljana.

Pak, M., Batagelj, M., Hrvatin, M., 1987: Problematika centralnih naselij na Notranjskem, Notranjsko. Zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov v Postojni. Postojna.

Rus, A., 1988: Omrežje naselij in funkcijsko-gravitacijska območja občine Logatec. Dolgoročni plan občine Logatec 1986–2000. Ljubljana.

Rus A., 1991: Vloga in pomen prostorsko funkcijskih dejavnikov pri regionalnem razvoju in regionalizaciji Slovenije. V: Regionalni razvoj in regionalizacija Slovenije (Andrej Gulič, Stanka Kukar). Ljubljana.

Rus A., 1992: Razvojni problemi in dileme novih občin. V: Regionalni razvoj in regionalizacija Slovenije (Andrej Gulič, Stanka Kukar). Ljubljana.

Vrišer, I., 1972: Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč. Ljubljana.

Vrišer, I., 1973: Vplivna območja slovenskih mest. Stanje v prostoru in dokumentacijsko gradivo II, Regionalni prostorski plan za območje SR Slovenije. Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje. Ljubljana.

Vrišer, I., 1988: Centralna naselja v SR Sloveniji leta 1987. Geografski zbornik, XXVIII. Ljubljana.

Vrišer, I., 1990: Ekonomsko-geografska regionalizacija Republike Slovenije: Na podlagi vplivnih območij centralnih naselij in dejavnostne sestave prebivalstva. Geografski zbornik, 30/90. Ljubljana.

Lastno zbiranje informacij na terenu.

